

DELOVNI ČAS, ODMORI IN OBVEZNI POČITKI

PO ZAKONU O DELOVNIH RAZMERJIH IN ZAKONU O DELOVNEM ČASU IN OBVEZNIH POČITKIH MOBILNIH DELAVCEV TER O ZAPISOVALNI OPREMI V CESTNIH PREVOZIH

France Kokalj, univ.dipl.prav.

Ljubljana, maj 2006

DELOVNI ČAS - EDEN NAJAKTUALNEJŠIH DELOVNOPRAVNIH INSTITUTOV

- Gospodarstvo EU se sooča z vedno hujšo konkurenco na globaliziranem svetovnem trgu, zato zahteva podaljševanje delovnega tedna in fleksibilnejši sistem delovnega časa**
- Fleksibilnost sistema delovnega časa in večji delež učinkovitega delovnega časa neposredno vplivata na konkurenčno sposobnost podjetja in celotnega gospodarstva**
- v EU aktualno noveliranje Direktive 2003/88/ES o nekaterih vidikih organizacije delovnega časa.**

RAZLOGI ZA SPREMEMBO DIREKTIVE

Evropski komisar za zaposlovanje : **Gre za uravnotežen sveženj ukrepov, s katerim želimo zaščititi zdravje in varnost delavcev, hkrati pa uvesti večjo prožnost in pogoje za ohranjanje konkurenčnosti.”**

Glavne spremembe :

- **zaostritev pogojev za odstop od 48 urnega delovnega tedna (največ 65 ur na teden)**
- **podaljšanje referenčnega obdobja na eno leto,**
- **čas neaktivne pripravljenosti (dežurstva) praviloma ni delovni čas,**
- **dodatni počitek po daljšem obdobju dela.**

OSNOVNE ZNAČILNOSTI SISTEMA DELOVNEGA ČASA PO ZDR

- ❖ Zakon o delovnih razmerjih določa minimalne delovnopravne standarde sistema delovnega časa,
- ❖ V skladu s pogodbenim konceptom delovnega razmerja se razporeditev in pogoji za začasno prerazporeditev delovnega časa določijo s pogodbo o zaposlitvi v skladu z zakonom in kolektivno pogodbo,
- ❖ Glede podrobnejšega urejanja sistema delovnega časa zakon odkazuje na kolektivne pogodbe, referenčna obdobja pa se lahko določajo le s kolektivnimi pogodbami dejavnosti,
- ❖ **Odstopanje od ureditve v ZDR je dopustno le za delovna razmerja delavcev, zaposlenih v državnih organih, lokalnih skupnostih in zavodih ter pri organizacijah in zasebnikih, ki opravljajo javno službo.**

PROBLEM DELOVNEGA ČASA V SLOVENIJI PREVEČ SE GA PORABI ZA NEEFEKTIVNO DELO

- ❑ **75 %** razpoložljivega delovnega časa : **efektivno delo**

- ❑ **25 %** razpoložljivega delovnega časa porabimo za :
 - **letni dopust (38 %)**,
 - **odmor (24,7%)**,
 - **bolniška (20,8 %)**,
 - **prazniki (16,7 %)**

V Sloveniji torej četrtno delovnega časa porabimo za odsotnosti z dela, do katerih so delavci upravičeni v primerih, določenih z zakonom in kolektivno pogodbo.

Vir : GZS-SKEP

AKTUALNA PROBLEMATIKA DELOVNEGA ČASA V SLOVENIJI

- uporaba Zakona o delovnem času in obveznih počitkih mobilnih delavcev ter o zapisovalni opremi v cestnih prevozih (Ur.l. RS 76/05), ki je stopil v veljavo s 27. avgustom 2005
- izključitev odmora iz delovnega časa,
- daljši delovni teden,
- povečanje deleža efektivnega delovnega časa v okviru razpoložljivega delovnega časa
- spremembe Zakona o delovnih razmerjih, ki naj bi prav za področja dejavnosti prometa zagotovile ustrezno zakonsko podlago za specifično ureditev sistema delovnega časa s posebnim zakonom.

PROBLEMATIKA V ZVEZI Z UPORABO
**Zakona o delovnem času in obveznih počitkih mobilnih delavcev
ter o zapisovalni opremi v cestnih prevozi (kratko : ZDCOPMD)**

- ❖ **GZS in OZS sta pred sprejemom opozorili Vlado**, da bo zaradi nekonsistentnosti z Zakonom o delovnih razmerjih pri izvajanju ZDCOPMD prišlo do številnih problemov in predlagali ustrezne spremembe in dopolnitve. **Utemeljenost opozorila potrjujejo :**
 - številna vprašanja delodajalcev o uporabi tega zakona v praksi,
 - vprašanja Ministrstva za notranje zadeve kot izvajalca nadzora,
 - odgovori in pojasnila Ministrstva za promet, Ministrstva za delo ..., Inšpektorata RS za delo,
 - osnutek sprememb in dopolnitev Zakona o delovnih razmerjih

KAJ STA PRED SPREJEMOM ZAKONA PREDLAGALI GZS IN OZS

- ❑ da se v besedilo zakona izrecno in nedvoumno zapiše, da **ZDCOPMD velja kot specialni predpis** (lex specialis) in da se zaradi tega za mobilne delavce z dnem uveljavitve smiselno prenehajo uporabljati določbe Zakona o delovnih razmerjih, ki urejajo delovni čas, odmore in počitke.
- ❑ da se takoj začnejo postopki za spremembo 2. člena Zakona o delovnih razmerjih, ki naj bi **v skladu s 14. uvodno določbo Direktive 2003/88/ES o določenih vidikih organizacije delovnega časa** zagotovila zakonsko podlago za specifično ureditev delovnega časa in počitkov mobilnih delavcev s posebnim zakonom v skladu z uredbami in direktivami EU.

ZAKAJ JE PRIŠLO DO PROBLEMOV

Pravice, obveznosti in odgovornosti delavcev v delovnih razmerjih v Sloveniji določa **Zakon o delovnih razmerjih** (Ur.l. RS, 42/02), kot tako imenovani lex generalis.

1.odst.1.čl.: “Ta zakon ureja delovna razmerja, ki se sklepajo s pogodbo o zaposlitvi med delavcem in zasebnim delodajalcem.”

1.odst. 3.čl.: “**Ta zakon se uporablja za delovna razmerja med delodajalci, ki imajo sedež ali prebivališče v R Sloveniji, in pri njih zaposlenimi delavci.**”

DOLOČANJE PRAVIC IN OBVEZNOSTI DELAVCEV V DELOVNEM RAZMERJU V ZASEBNEM GOSPODARSTVU V SLOVENIJI

Samo v primerih, ki jih določa ZDR, se lahko delovna razmerja s posebnim zakonom (lex specialis) uredijo drugače, kot to določa ZDR.

Edini primer tako imenovane subsidiarne uporabe ZDR zakon določa v 2. členu, kot sledi :

“ Če ni s posebnim zakonom drugače določeno, ureja ta zakon tudi delovna razmerja delavcev, zaposlenih v državnih organih, lokalnih skupnostih in v zavodih, drugih organizacijah ter zasebnikih, ki opravljajo javno službo.”

V veljavnem ZDR torej ni zakonske podlage za subsidiarno urejanje delovnega časa in počitkov mobilnih delavcev v posebnem zakonu.

PRAVNE IN DRUGE POSLEDICE OBSTOJEČE UREDITVE

- pravna negotovost delodajalcev in mobilnih delavcev,
- večji stroški dela in posledično manjša konkurenčna sposobnost slovenskih prevoznikov v cestnem prometu,
- načelo in favorem laboratoris : delavec ima pravico do izbire za njega ugodnejše pravice.

Primer : pravica do odmora

V skladu s 3. členom ZDCOPMD se odmor ne všteva v delovni čas.

Na podlagi 1.odst. 141. čl. ZDR se čas odmora všteva v delovni čas.

Pojasnilo Ministrstva za promet (20.10.2005) :

“Za ZDCOPMD velja načelo “lex specialis”. Odmor se ne všteva v delovni čas po ZDCOPMD, v tem smislu se tudi vodijo evidence ter izračuna delovni čas po ZDCOPMD. Se pa odmor za malico upošteva v delovni čas po ZDR.”

**OSNUTEK PRENOVE
ZAKONA O DELOVNIH RAZMERJIH
(Interno gradivo MDDSZ z dne 14.4.2006)**

52. člen

Doda se nov 158.a člen, ki se glasi:

» 158.a člen

(možnosti drugačnega urejanja v prometnih dejavnostih)

Ta zakon ureja delovni čas, nočno delo, odmore in počitke ter odstopanja od zagotovljenih pravic delavcev, če ni za mobilne delavce s posebnim zakonom s področja prometnih dejavnosti drugače določeno.«?

OBRAZLOŽITEV
PREDLAGANEGA NOVEGA, 158.a člena
(prepis iz osnutka)

“Glede na specifične potrebe v prometni dejavnosti se s predlagano spremembo dopušča možnost specifične urejanja delovnih razmerij v zvezi z delom časom, nočnim delom ter odmori in počitki.

Direktiva 2003/88/ES o določenih vidikih organizacije delovnega časa v 14. uvodni določbi določa, da imajo posebni standardi, določeni v drugih instrumentih Skupnosti, ki se nanašajo na primer na počitek, delovni čas, letni dopust in nočno delo nekaterih kategorij delavcev, prednost pred določbami te direktive.”

PO SPREJEMU NOVELE ZDR BO ZDCOPMD POSTAL LEX SPECIALIS

Novelirani Zakon o delovnih razmerjih bo torej v novem, 158. a členu določal zakonsko podlago za specifično ureditev delovnega časa in počitkov mobilnih delavcev s posebnim zakonom.

Zakon o delovnem času in obveznih počitkih mobilnih delavcevbo tako pridobil status specialnega zakona.

Delodajalci s področja dejavnosti prometa bodo mobilnim delavcem dolžni zagotavljati delovni čas in obvezne počitke po Zakonu o delovnem času in obveznih počitkih mobilnih delavcev, po Zakonu o delovnih razmerjih (subsidiarni zakon) pa le v primeru, če posamezna pravica ne bo urejena v ZDCOPMD.

ZAKONSKA DEFINICIJA DELOVNEGA ČASA (141. člen ZDR)

Delovni čas je :

- ❖ **efektivni delovni čas**
- ❖ **čas odmora** po (154.čl.
- ❖ **čas upravičenih odsotnosti z dela** (zakon, KP oz.splošni akt)

EFEKTIVNI DELOVNI ČAS

(2.odst. 141. čl. ZDR)

Efektivni delovni čas je vsak čas

- **v katerem delavec dela**, kar pomeni, da je na razpolago delodajalcu in
- **izpolnjuje svoje delovne obveznosti iz pogodbe o zaposlitvi.**

Definicija efektivnega delovnega časa je enaka definiciji v direktivi.

EFEKTIVNI DELOVNI ČAS

PRIMERI DEFINIRANJA IZ PRAKSE

Posredno ga definirajo prav enotna določila novih KP za kovinsko industrijo, za elektroindustrijo in za kovinske materiale ter livarne :

13.člen : “Poleg plačanih odmorov po 154. členu ZDR se v delovni čas štejejo še tehnološke pavze za dodaten počitek, in osebne potrebe ter potrebne priprave na delo (kot npr. pospravljanje, čiščenje in podobno)”

DELOVNI ČAS PO ZDCOPMD

2.odst.3.čl.

Delovni čas pomeni čas

- **od začetka do zaključka dela**, ko je mobilni delavec
- **na svojem delovnem mestu na razpolago delodajalcu**
in
opravlja svoje naloge in dejavnosti,

Razen :

- odmorov iz 5. člena,
- časa počitka iz 6. člena
- in časa razpoložljivosti iz 3. točke prvega odstavka tega člena, ki se ne všttevajo v delovni čas.

DELOVNI ČAS PO ZDCOPMD

2.odst.3.čl.

V delovni čas je vključen:

a) čas, ki je posvečen vsem dejavnostim v cestnem prevozu kot so vožnja vozila, natovarjanje in raztovarjanje, pomoč potnikom pri vstopu na vozilo in izstopu iz njega, čiščenje in tehnično vzdrževanje, vsa druga dela, katerih namen je zagotoviti varnost vozila, njegovega tovora in potnikov ali izpolnitev pravnih ali zakonskih obveznosti, ki so neposredno povezane s točno določenim prevozom, ki se odvija, vključno s spremljanjem natovarjanja in raztovarjanja, administrativnimi formalnostmi s policijo, carino itd.,

b) čas, ko voznik ne more prosto razpolagati s svojim časom in mora biti na svojem delovnem mestu, pripravljen prevzeti običajno delo, obenem pa ima nekatere naloge, ki so povezane z njegovim delom, zlasti ko čaka na natovarjanje ali raztovarjanje.

ČAS RAZPOLOŽLJIVOSTI

(ki se ne všteva v delovni čas po ZDCOPMD)

3.odst.3.čl.: Čas razpoložljivosti« pomeni:

a) za mobilne delavce **čas, ko se od mobilnega delavca ne zahteva, da ostane na svojem delovnem mestu, vendar mora biti na voljo, da se ga pozove na začetek ali nadaljevanje vožnje ali opravljanje drugih del.** Tovrstni čas razpoložljivosti zlasti vključuje čas, ko mobilni delavec spremlja vozilo, ki se prevaža s trajektom ali vlakom, kot tudi čas čakanja na mejah in čakanja zaradi prepovedi vožnje. Ta čas in njegovo predvideno trajanje mora mobilni delavec poznati vnaprej pred odhodom ali neposredno pred dejanskim začetkom dela.

b) za mobilne delavce, ki vozijo v posadki, to pomeni čas **sedenja ob vozniku ali ležanja na ležišču v vozilu medtem, ko se vozilo premika.**

ČAS RAZPOLOŽLJIVOSTI PO KOLEKTIVNIH POGODBAH

Gre za oblike delovnega časa in pravice, ki jih ZDR neposredno ne ureja, določajo pa jih kolektivne pogodbe:

- **pripravljenost na delo doma** : se ne všteva v delovni čas, delavec pa je upravičen do posebnega dodatka k plači (praviloma) za določene ure pripravljenosti za morebitni vpoklic na delo,
- **dežurstvo na delovnem mestu** : se v celoti všteva v delovni čas.

EFEKTIVNI DELOVNI ČAS IN ČAS SLUŽBENEGA POTOVANJA

- **odvisno od narave dela : ali se delo pretežno opravlja na terenu ali pa na stalni lokaciji, določeni v pogodbi o zaposlitvi,**
- če se delo pretežno opravlja na terenu, se v delovni čas upošteva le čas od začetka do konca efektivnega dela, čas prevoza skupaj s časom efektivnega dela pa je čas službenega potovanja in s tem osnova za dnevnicu,
- če se delo pretežno opravlja na stalni lokaciji, se v primeru službenega potovanja v delovni čas upošteva le čas potovanja od začetka do konca dnevnega delovnega časa pri delodajalcu. Čas službenega potovanja je relevanten le za odmero dnevnice.

POLNI DELOVNI ČAS

142.člen ZDR – 4. čl. ZDCOPMD

- ❑ **142. čl. ZDR** : polni tedenski delovni čas ne sme biti daljši od 40 ur na teden + 8 nadur-skupaj največ 48 ur tedensko – referenčno obdobje 6 mesecev.

ZDR omogoča neenakomerno in začasno prerazporeditev delovnega časa :
v tem primeru tedenski delovni čas ne sme trajati več kot 56 ur.

- ❑ **4. čl. ZDCOPMD** : najdaljši tedenski delovni čas se lahko poveča na 60 ur samo, če se v **teku 4 mesecev** (torej krajše referenčno obdobje) ne preseže tedenskega povprečja 48 ur.

NOČNO DELO

- ❖ Po obeh zakonih se kot nočno delo šteje čas med 23. in šesto uro naslednjega dne.
- ❖ 7. člen ZDCOPMD : Če mobilni delavec opravlja nočno delo štiri ure ali več, njegov skupni dnevni delovni čas ne sme presegati deset ur v vsakem 24- urnem obdobju.
- ❖ 150.čl. ZDR : nočni delavec : ki dela vsaj tri ure ali tretjino letnega delovnega časa ponoči ; v obdobju štirih mesecev ne sme v povprečju delati več kot 8 ur na dan.

ODMOR MED DELOVNIM ČASOM BISTVENA RAZLIKA MED ZDR IN ZDCOPMD

- ❖ Po ZDCOPMD (5.čl.) je odmor obvezen, vendar ni sestavni del delovnega časa in zato ni plačan.
- ❖ Po ZDR je odmor (30 minut) sestavni del delovnega časa in zato plačan.
- ❖ Dolžina odmora se v primeru neenakomerne razporeditve ali začasne prerazporeditve delovnega časa določi sorazmerno dolžini dnevnega delovnega časa(3.odst.154.čl.)
- ❖ Po Kolektivni pogodbi za cestni potniški promet je odmor vključen v delovni čas.

ČAS POČITKA

Manj ugodna ureditev po ZDCOPMD

- ❖ **155.čl.ZDR** : delavec ima v obdobju 24 ur pravico do počitka, ki traja nepretrgoma najmanj 12 ur; v primeru neenakomerne ali začasne prerazporeditve pa pravico do nepretrganega počitka najmanj 11 ur.
- ❖ **Uredba št. 3820/85 o usklajevanju socialne zakonodaje v zvezi s cestnim prometom, 7. člen** :
“v obdobju 24 ur ima voznik dnevni počitek vsaj 11 ur zaporedoma, ki se lahko skrajšajo na najmanj 9 zaporednih ur ne več kot trikrat na teden”
Uredba dopušča še druga odstopanja oziroma določa natančna pravila Izvajanju počitka mobilnih delavcev.